

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1188

מסכת חגיגה י"ח-כ"ד ♦ עדויות ג', ט' - ד', א'

בס"ד, כ"ו אדר א' תשפ"ב

השבוע בגליון

- ♦ מצות שנאפו על ידי נכרי
- ♦ "מצה שמורה"
- ♦ איך שומרים על בצק?
- ♦ לשון הרע על מתים

- ♦ נטילת ידיים על מאכל שטיבולו במשקה
- ♦ המשנה ברורה חוזר בו
- ♦ ליל הסדר עם הנהגות מתקופת המקדש
- ♦ טבילה ונטילת ידיים בשלג

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

עובד חברת חשמל

יש משהוא חינוכי בשני המעשים הבאים. כל אחד מהם מובדל ושונה במהותו בתכלית. כל אחד מהם נושא בחובו את מאפייני הסביבה והתקופה. אבל הגרעין - אותו דבר. לא דומה, אפילו לא זהה. אותו דבר. אין משהוא אחר.

את המעשה הראשון שמענו מהרה"ג ר' דב רכניצר שליט"א, ראש ישיבת בעלז בחיפה.

אם תבדקו בארכיון חברת החשמל תגלו כי לאחר ארבעים וחמש שנות עבודה הוא פרש לגמלאות.

זהו מה בעצם בן זוכר מתקופת עבודתו של אביו? כלום. אבא הולך בבוקר.

דף יח/ב נוטלים לידים לחולין

נטילת ידיים על מאכל שטיבולו במשקה

השבוע לומדי הדף היומי עוסקים בתקנות חכמים שנועדו לשמור על האדם מפני הטומאה, ביניהן: "נוטלים לידים לחולין" - יש ליטול ידיים לפני אכילת פת, אף אם היא חולין ואין בה כל קדושה. ברם, מדגישה הגמרא, כי "הנוטל ידיו לפירות, הרי זה מגסי הרוח", שמתגאה ומראה עצמו נוהג בחסידות יותר מן הראוי.

כל האמור הוא באכילת פירות כמות שהם. אולם לגבי פירות שטובלים אותם במשקה לפני אכילתם, אומרת הגמרא במסכת פסחים (טו/ב), כי יש ליטול ידיים לפני אכילתם, מפני שהמשקה מקבל טומאה מן הידיים, אם טמאות הן [כמבואר בהרחבה בסוגיות הנלמדות בשבוע זה, חכמים תקנו טומאה על הידיים, והן מטמאות משקה והוא מטמא מאכלים, אך טומאת הידיים אינה מטמאה מאכלים יבשים].

לדעת ראשונים רבים, תקנת חכמים ליטול ידיים לפני אכילת מאכל שטיבולו במשקה, תקנה קבועה היא לכל הדורות, כתקנתם ליטול ידיים לפני אכילת פת. אולם ראשונים אחרים חולקים וסוברים, כי תקנה זו התייחסה אך ורק לתקופה בה נשמרו הכל מן הטומאה ונהגו בטהרה, אך בימינו שממילא טמאי מתים אנו, אין צורך ליטול ידיים לפני אכילת מאכל שטיבולו במשקה.

בתקנת חכמים ליטול ידיים לפני אכילת מאכל שטיבולו במשקה, נזכרים הכל בעת אכילת "כרפס" בליל הסדר, שהוא ירק הנטבל במי מלח, אך בשאר ימות השנה אין הכל מקפידים על הלכה זו. אכן, יש מן הפוסקים שכתבו, כי המקילים בדבר "יש להם על מה שיסמוכו", היינו: על הראשונים הסוברים שאין צורך ליטול, אך בשולחן ערוך נפסק (או"ח סימן קנ"ח סעיף ד'), כי צריך ליטול ידיים בלא ברכה, וכן מכריע המשנה ברורה (שם ס"ק כ'), כי "אין להקל לאכול בלא נטילה".

לעילוי נשמת

הר"ר **נפתלי הרץ נס** ז"ל ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

נלב"ע כ"ח אדר תשס"ג **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **חווה לאה זיטמן** ז"ל

ב"ר שאול חיים ז"ל

נלב"ע כ"ט אדר תשמ"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י **שלמה זיטמן** שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **שפרה בן דוד** ע"ה

בת הרב משה ורבקה כהן מלהיוף ז"ל

נלב"ע ליל ש"ק כ"ה באדר א' תשנ"ה

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **הצילה (הלה) כפתורי** ע"ה

ב"ר ישעיהו יודנהרץ ז"ל

נלב"ע כ"ח באדר תשנ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל זינביל פרושינובסקי** ז"ל ב"ר דוד ז"ל נלב"ע ח' באדר תשמ"ב

וזוגתו מרת **חיה ציפורה** ע"ה ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ל' באדר א' תשכ"ה **תנצב"ה**

הונצחו ע"י משפ' פרי - ניו ג'רסי ומשפ' רשף - גבעתיים

לאחר שנגרע... היה פונה בנינוחות אל בני משפחתו ובחביבות שואל כל אחד לשלומו ומתעניין במה שעבר עליו.

לימים התנצל ר' מרדכי יחיאל בפני בני משפחתו: יודעני כי אין זה מן הנימוס, אך מה אעשה? מהבוקר לא למדתי! רעב וצמא הייתי, לא עמדתי בפני הצורך הפנימי שבער כאש בעצמותי.

הרחק מטבריה.

מעבר לים, באחד הריכוזים היהודיים בארצות הברית, מתגורר עסקן בכיר שידוי רב לו בענייני ציבור רבים, והוא ידוע כמסור בלב ונפש, בכל שעות היממה, לתפקידים שהוטלו עליו. יהודי זה מתייחס דווקא להיבט אחר של קביעות עיתים לתורה, מנקודת מבטו שלו.

מדי יום הוא משתתף בשיעור תורה בשעה שמונה בערב. טרם צאתו מן הבית אל השיעור הוא פורק מעליו את כלי נשקו; שני מכשירים סולאריים, ביפר ושאר רוטטים ומצלצלים, ופונה אל בית הכנסת כשחיוך רחב נסוך על פניו.

באחד הימים הוא סיפר לחבירו, כי התברר לו שיותר ממה שעושה רושם העובדה שהוא נמצא בשיעור, עושה רושם העובדה שהוא אינו בבית... בכל דקה או שתיים, מתעורר לחיים קולניים אחד המכשירים שהותיר בבית, וצאצאיו עטים רוגשים על המכשירים של אבא ומשיבים בחינניות: "אבא לא נמצא. הוא הלך לשיעור דף היומי". "אבא בשיעור". "אבא הלך ללמוד". אתה מבין, אם בכל יום הם משננים עשרות פעמים שאבא הלך ללמוד, זה חודר. כמו שאומרים "ותן ברכה" תשעים פעמים כדי שלא לטעות בתפילה...

★ ★ ★

להצטרפות לאחד משיעורי הדף היומי ברחבי הארץ, הנך מוזמן לפנות למוקד הארצי של

הפוסקים עמלו רבות על פשר הדימוי בין "כיפין" לבין טבילה בשלג. ב"כיפין" מדובר במים השוהים באוויר, ואילו השלג הרי נערם שלג על גבי שלג, ובמה הוא שונה ממים העומדים זה על גבי זה? כבר הבית יוסף (סימן ר"א) תמה בדבר ולפיכך הוא דחה את שיטת המחמירים, אך הורה הלכה למעשה כי "אין להקל לעשות מעשה באיסורא דאורייתא נגד ה"ר אליעזר ורבינו שמחה".

ובכל זאת האחרונים עמלו להבין את פשרה של ההשוואה בין "כיפין" לבין שלג, וכה העלו בחכתם. מים, אפילו עמוקים הם עד התהום, מקשה אחת המה, אותם מים הם המתחילים על פני הקרקע ומסתיימים בתהום. לא כן השלג, שאינו מקשה אחת, אלא מצבור פתיתים המונחים זה על גבי זה.

לפיכך, אמנם הלכה היא כי מים הנמצאים באויר - פסולים למקוה, ובכל זאת, גם הטובל באמצע הים והמרחק בינו לבין קרקעית הים רב ועצום - עלתה לו טבילתו, מפני שהוא טובל במים הנמצאים על גבי הקרקע. רק "כיפין", גל שנתלש מן הים ושוהה באויר - פסול. אולם הטובל בשלג, הרי הוא כטובל ב"כיפין" מפני שרק שכבת פתיתי השלג הסמוכה לקרקע נמצאת על הקרקע, אך השכבות שמעליה כבר אינן על הקרקע.

על כך שפתיתי שלג מקובצים אינם נחשבים מקשה אחת, אפשר ללמוד מן הנאמר במסכת נדה (י"א), כי שלג שנטמא מקצתו לא נטמא כולו. במים, כמובן, אין דין שכזה, ומים שנטמאו מקצתם - טמאו כולם (קהילות יעקב סימן ד'. ועיי"ש שהביא ביאור נוסף בשם החזו"א, ומה שכתב לבאר דעת המתירים לטובל בשלג).

דף כ/א חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו

מצות שנאפו על ידי נכרי

רבינו הגאון רבי יוסף באב"ד, בעל מנחת חינוך, מגאוני דורו, חרף ובקי בכל התורה כולה, שוטח שאלה פשוטה בספרו, לא לפני שהוא טורח להדגיש: "ולא הביישן למד. לא אבוש לומר", כי איני יודע מניין ידעו כל הראשונים כ..."

מה היתה התעלומה ההלכתית שהטרידה את בעל מנחת חינוך?

ובכן, בעת אפיית המצות מדקדקים לומר "לשם מצה", "כמנהג ישראל קדושים... לעשות שימור לשם מצה בכל המצות" (משנה ברורה סימן ת"ס ס"ב) [כוונת הדברים, כי ההידור הוא לכוון "לשמה" באפיית כל המצות, לא רק באפיית המצות הנועדו לקיום מצוות אכילת מצה בליל הסדר].

"מצה שמורה": מדין תורה את מצוות אכילת מצה בליל הסדר, יש לקיים ב"מצה שמורה", הלא היא מצה שנשמרה מהחמצה, כנאמר בתורה (שמות יב/יז) "ושמרתם את המצות". כלומר, אין די בכך שיודעים כי המצה לא החמיצה, אלא יש לבצע שמירה בפועל. יש, איפוא, מצווה מן התורה לשמור בפועל שהמצה שלא תחמיץ.

האם שוטה, קטן או נכרי, יכולים לאפות מצות מצווה הראשונים והאחרונים מסיקים - לאו! כשם שכתבת גט צריכה להעשות "לשמה", לשם כתיבת גט, ולפיכך גט שנכתב על ידי שוטה, קטן או נכרי - פסול, כך גם מצה שנאפתה על ידם - אינה ראוייה למצת מצווה.

מה המקור לכך? על כך תמה בעל מנחת חינוך (מצווה י' אות י'), זאת מניין? הבה נתבוננה. מה ציוותה תורה? **לאפות** מצה לשמה, או **לשמור** את המצה לשמה בעת אפייתה? התורה ציוותה **לשמור** בעת האפייה שהמצה לא תחמיץ. כלומר, אין מצווה **שמעשה** האפייה יתקיים תוך כדי מחשבה: אני אופה מצה כדי לקיים בה מצווה. אכן, בגט הורתה התורה כי הגט יכתב מתוך מחשבה: "אני כותב שטר כריתות, בו יגרש בעל פלוני את אשתו פלונית", ואלמלא כן הגט פסול. אך במצה הורתה התורה שישמרו כי לא תחמיץ. משכך, מדוע נכרי אינו יכול לאפות את המצות, ובד בבד ישגיח יהודי לכל תחמיץ?

לאחר עיון רב בעל מנחת חינוך מצא בסוגייתנו פתרון לתעלומה.

"חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו": גמרתנו מביאה כלל שטבע רבי יוחנן: "חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו". הגמרא מתייחסת למקרה של שני "פרושים" הנשמרים מטומאה, שאחד מהם אחז בידו את בגדו של חברו, והיא מבירה כי בכך חל חשש טומאה על הבגד, אף על פי שבעליו עומד ומשגיח שהבגד לא ייטמא, מפני ש"חזקה אין אדם משמר [כראוי] מה שביד חברו". השמירה אינה מושלמת.

באה, איפוא, דעתו של בעל מנחת חינוך אל מנוחתה - אי אפשר שנכרי יאפה ויהודי ישמור, מפני שהשמירה לא תהיה מעולה...

ככל הנראה, בפני המנחת חינוך לא היו חידושיו לתלמוד של המאירי, מפני שהמאירי מציין על סוגייתנו, כי לדעת חלק מן המפרשים היא המקור לכך שאין נותנים לנכרי ללוש את הבצק למצות, כפי שכתב לימים המנחת חינוך, אך המאירי דחה את הדברים, מפני שהכלל "חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו" מתייחס לענייני טומאה וטהרה בלבד. כלומר: כמבואר בסוגיות הנלמדות השבוע, בענייני טומאה וטהרה תקנו חכמים שהמסיח דעתו מחפץ הזקוק לשמירה

אפיקורס

גומרים ש"ס
ב-5 דקות ליום,
זוכים בשפע גדול

... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
מרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ח קנייבסקי שליט"א הגר"ג אדלשטיין שליט"א

להתנסות חנם התקשר עכשיו: *3764

הדף היומי

חגיגה י"ח-כ"ד

כ"ו אדר א' - ב' אדר ב'

מטומאה, הרי זה נחשב שלא שמרו, ונחשב הדבר כאילו החפץ נטמא. לא כן במצות, שאין פסול "היסח הדעת", ולכאורה שמירת אחר צריכה להועיל.

שבה, איפוא, ועומדת במלא עוזה שאלתו של המנחת חינוך: מדוע נכרי אינו יכול לאפות את המצות, כשיהודי עומד ומשגיח שלא יחמיץ הבצק?

איך שומרים על בצק? החתם סופר (שו"ת סימן קכ"ח) מבאר זאת באופן הבא: כיצד שומרים על חיטים שנקצרו לבל תחמצנה? עומדים ורואים שאינן באות במגע עם מים. לשמירה שכזו אכן די בעמידה מן הצד. ברם, כיצד שומרים על בצק שלא יחמיץ? שומרים?! אין בכך כלום! צריך לעשות מעשה, כלומר, הלש את הבצק, צריך ללושו בקצב ובאופן שהוא לא יחמיץ... לכן צריך שיהודי ילוש את הבצק, כי רק כך מתקיימת מצוות השמירה [ראוי לציין, כי לדברי המנחת חינוך, אי אפשר לשמור לשם מצה חיטים הנמצאות ביד נכרי, לפי השיטות שצריך שמירה משעת קצירה, מה שאין כן לפי ביאורו של החתם סופר].

דף כב/ב מיד הלך ר' יהושע ונשתטח על קברי ב"ש אמר נעניתי לכם עצמות בית שמאי לשון הרע על מתים

גמרתנו מספרת שרבי יהושע למד הלכה מסויימת שאמרו בית שמאי, וכה תמה עליה עד שאמר "בושני מדבריכם בית שמאי"! לבסוף הסביר לו תלמיד של בית שמאי את פשר ההלכה, או-אז חזר בו ו"הלך רבי יהושע ונשתטח על קברי בית שמאי. אמר: נעניתי לכם עצמות בית שמאי".

האם המדבר סרה במתים, חייב לפי ההלכה ללכת לקברם כדי לבקש מחילה?
הרמ"א (ח"מ סימן ת"כ סעיף ל"ח) כותב כי המדבר רע על שוכני עפר צריך לקבל עליו תעניות ותשובה ועונש ממון, כפי ראות בית דין. ואם קבור אותו נפטר בסמוך למקומו של המדבר לשון הרע, ילך על קברו ויבקש ממנו מחילה. אם רחוק הקבר - ישגר שליח שיעשה כן.

אולם, המגן אברהם (סימן תר"ו ס"ק ז') כותב, כי רק המחורף אדם בחייו והלה נפטר, צריך המחורף לילך על קברו ולבקש מחילה, אך אם חירף אדם לאחר מותו, אינו צריך ללכת לקברו, כי חטאו אינו חמור כל כך, ודי בכך שיבקש מחילה במקום שבו חירפו.

בסוגייה זו נחלקו ראשונים (עיין שלטי גיבורים בבא מציעא דף לג/א מדפי הרי"ף. מאידך, הרמ"א שם, הביא את דבריו בשם מהר"ם מריזבורק) וכתב הכף החיים, כי ראוי להחמיר מספק.

לכאורה מסוגייתנו מוכח, כי חובה לבקש מחילה דווקא בקבר, שהרי כך נהג רבי יהושע! ברם, החיד"א (פתח עיניים, יומא כב/ב) מבהיר, כי לא בסמיכות זמנים התרחש המעשה, אלא תחילה, עוד בחיי תלמידי שמאי, אמר רבי יהושע "בושני מדבריכם". חלפו שנים עד שהוא ירד לעומקם של דברים, אז כבר הלכו לעולמם תלמידי בית שמאי, ולפיכך נזקק רבי יהושע לבקש מחילה על קברם.

אולם בשו"ת שיח יצחק (הרב ווייס, סימן רצ"ו וכן בספרו אבני בית היוצר דף ה' ע"ב) כותב, כי אין נראה לפרש שכה התבטא רבי יהושע עוד בחייהם.

יש המוכיחים (גדולה תשובה, ח"א סימן י"א) שהיה זה לאחר מותם, מפני שאם בחייהם אירע הדבר, כלום רבי יהושע היה מתבטא "בושני מדבריכם" ופוסטו עצמו בכך? בודאי היה הולך אליהם כדי שיבארו לו את דבריהם. עם זאת, אין מכאן הוכחה מפורשת שיש לבקש מחילה על קבר המת, מפני שיתכן שרבי יהושע נהג כן מתוך מידת חסידות, שהרי הגמרא מספרת שהוסיף והחמיר על עצמו להתענות כל ימיו, עד "שהושחרו שיניו מפני תעניותיו", ותעניות אלו ודאי שאינן מעיקר הדין אלא נהג כן לגודל חסידותו וקדושתו.

יש לציין, כי קיימת תקנת קדמונים שמוטל חרם על המוציא שם רע על המתים, כמבואר בשולחן ערוך (או"ח סימן תר"ו סעיף ג'): "תקנת קדמונינו וחרם, שלא להוציא שם רע על המתים".

מאורות הדף היומי, שם ממתנים לך עם ידע רב ומפורט על שיעורי תורה רבים.
טלפון: 03-5775333

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק.
פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

עולים על רכבת הלימוד

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה': לומדים כמה דקות חזקים בסיפוק רוחני עצום!

חודש ראשון התנסות חינם
קבע עיתים ללימוד <3029 נכשיו*

לעילוי נשמת

הר"ר **ישראל סימינובסקי** ז"ל
ב"ר שניאור זלמן ז"ל
נלב"ע כ"ז באדר א' תשנ"ה
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **ירחמיאל אשר זיטמן** ז"ל
ב"ר מרדכי צבי ז"ל נלב"ע כ"ז באדר תשע"ב
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שארה מרים צורף** ע"ה
בת יפה אלה ואפרים יחיאל הי"ו יבדלחט"א
נלב"ע כ"ז אדר א' תשע"ו
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידנו
ר' **אפרים צורף** שיחיל - שילה

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף נתן נטע הפטקה** ז"ל
ב"ר ישראל צבי ז"ל נלב"ע כ"ט אדר תשע"ב
ומרת **דבורה רחל הפטקה** ע"ה
בת הרב דוד יהודה בנט זצ"ל נלב"ע ו' אייר תשס"א
תנצב"ה
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **גליקעל קליין** ע"ה ב"ר יהושע הלוי ווייס ז"ל
נלב"ע כ"ו באדר תשע"ב **תנצב"ה**
הונצחה ע"י בנה **יוסף (רמי) קליין** ומשפ' - בני ברק